

**POEZIA
ȘI MUZICA**
(*Gânduri neordonate*)

Mihail MUNTEAN
Doctor Honoris Causa al AȘM

Excelența Voastră domnule Președinte al Republicii Moldova Nicolae Timofti! Stimate domnule Președinte al Academiei de Științe a Moldovei, academician Gheorghe Duca! Stimată doamnă ministru Monica Babuc! Stimatăi membri ai Academiei, doamnelor, domnișoarelor și domnilor!

Astăzi e Ziua Limbii Române. Pentru mine limba română este o muzică. Se spune că poezii sunt fericiți când le vine muza. Cu siguranță – cuvântul *muzică* provine de la cuvântul muză (nu insist să fiți de acord cu mine!). Când citim poeziile lui Mihai Eminescu, Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, Nicolae Dabija sau Octavian Goga, nu numai *auzim*, ci și *simțim* deosebita lor muzicalitate. Mai mult, textul poeziei imprimă muzicii un potențial estetic dublu. Pe de o parte, ascultătorul beneficiază de savoare sonoră a înlănțuirii sunetelor muzicale, iar pe de altă parte, el profită de semnificația cuvintelor poeziei care au o valoare triplă: muzicală, semantică și emotiv-logică.

Fiecare din noi aude diferit melodia poeziei, muzica ei venită din inima poetului. Mulți compozitori n-au putut rezista în fața frumuseții cantabile a limbii române. Versurile lui Eminescu „De ce nu-mi vii...”, „Pe lângă plopii fără soț” și multe altele au devenit nemuritoare și datorită faptului că sunt mereu cântate de tot românul. Pregatindu-mă pentru aceasta întâlnire cu Dumneavoastră, am răsfoit câteva cărți despre Mihai Eminescu și pentru a căta oară am rămas profund impresionat de marea dragoste a marelui poet pentru muzică. Asculta o doină, o romanță, de multe ori cu ochii umezi de lacrimi pătrunzând cu sufletul în fiecare sunet, în fiecare cuvânt.

Eminescu este în perioada gazetăriei ieșene, un cronicar statornic în ceea ce privește Teatrul Liric, iar în cronicile sale din „Curierul de Iași” sunt prezentați foarte mulți compozitori și opere muzicale. Poetul comentează în termeni elogioși în „Timpul” și în corespondența sa cu Iacob Negruzzi concertele lui Pablo Sarasate și face demarcație între artele plastice și muzică. El manifestă, de asemenea, o mare admirație, alături de Pablo de Sarasate, și pentru Palestrina și pune preferințele sale și în seama eroului din romanul *Geniu pustiu*.

Viena și Berlinul i-au prilejuit întâlniri cu operele lui Mozart și simfoniile lui Beethoven, despre audițiile cărora poetul se destăinuia cu deosebite emoții prietenilor săi. „Muzica în poezia lui Eminescu – scria academicianul Constantin Popovici – e un component indispensabil, care se impune pe tot parcursul ei. Cu cât mai mult te apropii de poezia lui, cu atât culorile ei, ale poeziei, se împletesc într-o armonie muzicală de rară frumusețe”.

Și într-adevăr, încărcătura sonoră e permanentă în poezia lui Eminescu: *Peste vârfuri trece luna, / Codru-și bate frunza lin, / Dintre ramuri de arin / Melancolic cornul sună. / Mai departe, mai departe, / Mai încet, tot mai încet, / Sufletu-mi nemângâiet / Îndulcind cu dor de moarte. / De ce taci, când fermecată / Inima-mi spre tine-torc / Mai sunavei, dulce corn, / Pentru mine vreodată?*

Creația marelui nostru poet a fascinat de-a dreptul și, se poate afirma fără exagerare, că nu există gen muzical, care să nu fie reprezentat ca având drept filon geniul lui Eminescu; de la larg răspândită romanță și cântecul clasic românesc, în vogă la începutul veacului, la spectacolul de operă și balet, la muzica de cameră, la muzica simfonică.

Capodopera eminesciană *Luceafărul* rămâne cea mai ispititoare sursă de inspirație pentru compozitorii noștri. De la premiera operei *Luceafărul*, scrisă și montată în 1921, la Opera din Cluj, de Nicolae Bretan, și până în prezentarea câtorva tablouri din oratoriul balet *Luceafărul* de Gh. Dumitrescu la Ate-neul Român, în cadrul centenarului, celebrul poem eminescian a mai dat titlul *Simfoniei a VII-a* de Wilhelm Berger, unui poem simfonic de Pascal Bentoiu, *Simfoniei a V-a cu cor* de Anatol Vieru și alte opere.

Relația *Eminescu – muzică* se justifică la adevăratele ei dimensiuni prin cel puțin doua direcții: extraordinara muzicalitate a versului eminescian și fascinația valorii marelui Poet pentru compozitorii români, care s-au aplecat cu interes, respect și pioșenie asupra cuvintelor sale vrăjite.

Pe acest Orpheu al literaturii noastre de multe ori îl numeau cântăreț în loc de poet. Versurile *Și dacă ramuri bat în geam, Pe lângă plopii fără soț, Mai am un singur dor, Ce te legeni, codrule, De ce nu-mi vii* – au devenit cu adevărat cântece populare. Compozitorii Dima, Șorban, Schelleți, Musicescu, Caudella au creat melodii care cu timpul au fost considerate populare. Mai mulți compozitori din Basarabia au scris pe versurile lui Eminescu: Coca, Zagorschi, Gurov, Rotaru, Mustea și alții.

O serie de creații ale academicianului Eugen Doga le-am interpretat și eu, și studenții mei de la Academia de Muzică, Teatru și Arte plastice. *De-aș*

avea și eu o floare, O, rămâi, *Misterele nopții, Prin nopți tăcute* din ciclul vocal *Ochiul tău iubit*. Creația de vârf a lui Eminescu, *Luceafărul*, l-a inspirat pe Eugen Doga să compună baletul *Luceafărul*. Și aici nu a rezistat compozitorul în fața cuvântului, încredințându-l sopranei, tenorului și corului în această creație, așa spune, aproape vocal-simfonică.

Despre lied în creația lui Eminescu a scris cu mai mulți ani în urmă Adriana Peicu-Moldovan (București, Editura muzicală, 1977). Citez: „Nu știm dacă greșim sau nu, dar experiența liedului contemporan izvorât din poeziile lui Eminescu parcă ne determină să observăm că, oricum s-ar interpreta versurile marelui poet, ambianța romantică pe care o respiră se face pretutindeni prezentă. E o constantă atât de adânc înfiptă în lumea poeziei, încât ea nicidecum nu poate fi ignorată. Dimpotrivă, oricum s-ar modela muzical, culoarea romantică își impune puternica amprentă, fiind nașterea unei expresii neoromantice care pare a fi caracteristică liedurilor inspirate din lirica lui Eminescu”, am încheiat citatul. Precizăm că primele lieduri aparțin unui muzician de școală germană, Gheorghe Dima, printre cele mai valoroase numărându-se cele cinci creații pe versuri eminesciene, la sfârșitul secolului al XIX-lea: *Dorința, De ce nu-mi vii, Peste vârfuri, Și dacă ramuri bat în geam, Somnoroase păsărele*. Prin ele, în cadrul întregii sale muzici vocale, compozitorul realizează o primă sinteză între elementul popular romantic, cântecul popular și romanța orășenească.

Poeziile considerate romane, datând din anii de maturitate, par a se fi născut în imediata vecinătate a muzicii, în modul cel mai concret. George Călinescu remarcă: „Sunt în opera de maturitate a lui Eminescu câteva poezii pe care prin forma și conținutul lor e nimerit să le numim romane. Cam așa le-au numit contemporanii, căci junimiștii le socoteau *cantabile* și le cântau în cor”.

Marele nostru poet național va inspira permanent compozitorii să creeze lucrări pe versurile sale, cu atât mai mult că „muzica prin fond și prin formă, poezia lui Eminescu, după cum observa Garabet Ibrăileanu, nu mai are nevoie de niciun fel de melodie”. *Când amintirile-n trecut / Încearcă să mă cheme, / Pe drumul lung și cunoscut / Mai trec din vreme-n vreme. / De-asupra casei tale ies / Și azi aceleași stele, / Ce-au luminat atât de des / Înduioșării mele*.

Îl voi cita și pe profesorul, doctor Viorel Cosma, care la una din conferințele bucureștene, consacrate operei lui Mihai Eminescu, a spus: „Pornind de la poezia muzicii din sufletul lui Eminescu, vom regăsi mai ușor muzica poeziei sale, cu lirismul cântecului de dor și dramatismul baladei, cu ritmul jocului

popular și culoarea instrumentului tradițional. Mai avem mult de a simți în moștenirea eminesciană farmecul sonor al lumii în care a trăit – fascinat – genialul poet”.

Nu pot să nu amintesc aici și de marele nostru contemporan Grigore Vieru, a cărui slove sunt de fapt, după cum spunea Tudor Chiriac, „îmnurile noastre de credință românească”. Grigore Vieru a cântat în creația sa ceea ce avem mai sfânt: **Mama, Dumnezeu, Eminescu și Limba românească**.

Trei mari iubiri ce mă-ncălzesc / Viața-ntreagă / Măicuța, Graiul părintesc, femeia dragă.

De câte ori cânt această romanță de Gheorghe Mustea, mă trec fiorii.

Aproape 40 de cântece sunt scrise pe versurile marelui poet... *Pentru ea la Putna clopot bate, / Pentru ea mi-i teamă de păcate, / Pentru ea e bolta mai albastră, / Pentru limba, pentru limba noastră*.

Aș aminti astăzi și de regretatul Dumitru Matcovschi, a cărui poezie cântată este o răscolitoare destăinuire sau o armă de luptă pentru demnitatea noastră națională. Este un exemplu de adevărată poziție civică în zilele noastre, care se vor mult mai clare. Din lipsă de timp mă voi opri aici, dar nu înainte de a-i mulțumi astăzi lui Alexei Mateevici pentru *Limba noastră*, vers așezat cu multă iscusință pe muzica lui Alexandra Cristea și cântat cu solemnitate și dăruire ca Imn al țării mele.

Știu că zilele acestea, în Academia de Științe, va avea loc Congresul Internațional al Eminescologilor. Mă folosesc de ocazie, ca de la această înaltă tribună să urez mult succes organizatorilor evenimentului, tuturor participanților lui, fiind sigur că spusele Domniilor lor la acest forum vor completa știința eminescologică, știința despre creația celui mai luminat poet al neamului românesc.

Onorată asistență! Viața unui om este împresurată de întâmplări și evenimente. Unele din ele frumoase, chiar și foarte frumoase, altele îmbucurătoare, dar și cele triste nu ne ocolesc. Sunt și clipe fericite, pe care niciodată nu le poți uita, pentru că se întipăresc în suflet pentru toată viața. Cu siguranță că azi trăiesc una din cele mai emoționante zile din viața mea, simțind o adâncă mândrie pentru onoarea ce mi s-a acordat de a purta înaltul titlu de Doctor Honoris Causa al Academiei de Științe a Moldovei.

Adânci plecăciuni în fața Dumneavoastră!

Discurs ținut cu prilejul conferirii titlului de Doctor Honoris Causa al AȘM, în cadrul ședinței solemne consacrate Sărbătorii Naționale Limba Noastră.

31 august, 2013

EMINESCU ȘI „INIMA LUMII”

Academician **Mihai CIMPOI**

„A-l cunoaște mai bine pe Eminescu noi înșine și a-l face mai bine cunoscut întregii lumi”, acest îndemn al marelui cărturar Constantin Noica, cel care l-a definit pe poet ca „omul deplin al culturii românești”, a constituit și imperativul numărul unu al celei de-a doua ediții a Congresului Mondial al Eminescologilor care s-a desfășurat la Chișinău în zilele de 3-5 septembrie 2013 sub egida Academiei de Științe a Moldovei, Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu” din Chișinău, Centrului Academic Internațional „Mihai Eminescu” și Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni.

Valoarea națională și universală a lui Eminescu se impune cu toată evidența și astăzi în condițiile proceselor integraționiste.

Celebra afirmație a lui George Călinescu din articolul de sinteză *M. Eminescu, poet național* (1964) își dovedește indiscutabila actualitate: „Universalitatea unui poet, când n-o confundăm cu efemera notorietate, este împrejurarea prin care opera sa, zămislită în timpul și spațiul pe care le exprimă, iese din limitele epocii sale și ale țării unde a luat ființă și devine inteligibilă întregii umanități. Pentru cei care au evadat astfel din convingerile imediate, noțiunile de clasicism, romanticism pierd orice sens. Însă universalitatea fiind un punct cosmic al unei verticale pe pământ, iar nu o abstracție, orice poet universal este *ipso facto* un poet național. Homer era grec, Dante florentin, Shakespeare englez, extirpați din opera lor ceea ce e concret etnic, sublimatele îngustimi dacă vreți, și totul rămâne inert și fără puls. Universalitatea este o inimă individuală, puternică și sonoră ale cărei bătăi istorice se aud pe orice punct al globului precum și-n viitor” (G. Călinescu, *Mihai Eminescu, (studii și articole)*, col. „Eminesciana” – 13, Iași, 1978, p. 248).

Ideea europeană este și o idee eminesciană. Europa era văzută de autorul *Luceafărului* și al *Scrisorilor* ca un „organism”, iar instituționalizarea unei comunități europene într-o Ligă Spirituală continentală, propusă de el la 1870, a devansat de fapt constituirea Uniunii Europene.

„În mine bate inima lumii”, spunea într-o variantă a *Scrisorii I*, mărturisind o preocupare obsedantă de a rosti ființa umană în tot ce are ea substanțial, general.

La Congres au participat eminescologi, traducători și editori din 10 țări – participare care a demonstrat o reprezentativitate deosebită. Accentul, în dezbateri, s-a pus în special pe *modul în care e promovată opera eminesciană în diferite arealuri culturale* (prin traduceri, studii, cursuri universitare, prelegeri).

În cadrul dezbaterilor ce au vizat acest subiect important au vorbit acad. Eugeniu Doga, acad. Eugen Simion, prof. Kopi Kucuky (Albania), dr. Giuseppe Manitta (Italia), prof. İrfan Ünver Nasrattinoglu (Turcia), Tudor Nedelcea, prof. Victor Crăciun, prof. Adrian Dinu Rachieru, prof. Theodor Codreanu, prof. Florian Copcea, prof. Dumitru Copilu-Copillin, Ștefan D. Popa, prof. Lucia-Olaru-Nenati, acad. Vasile Tărățeanu și acad. Alexandrina Cernov (Cernăuți), prof. Nicolae Georgescu, prof. Catinca Agache, Ivan Alexandrov (Bulgaria), prof. Viorel Dinescu, prof. Mihai Dorin, Marian Mărgărit, Mihai Sălcuțan, prof. Mihai Stan, George Coandă, Mircea Chelaru, Ioan Pavel, Mihai Chiriac, Mircea Radu Iacoban, Ioan de Hondol, Mihai Sultana Vicol.

Problemele concrete legate de traducerea operei eminesciene în diferite limbi au constituit un alt subiect important al dezbaterilor, la care și-au dat concursul Mario Castro Navarette (Chile), care a lansat o culegere a sa de traduceri în limba spaniolă, apărută la Iași, Oleg Goncareenko (Ucraina), prezent cu volumul de traduceri *De la Eminescu până la mine*, Todur Zanet care a realizat o nouă versiune găgăuză a *Luceafărului*, İrfan Ünver Nasrattinoglu (Turcia), Dmitrii Karalis-Buzne (Federația Rusă), Dumitru Apetri care a analizat traduceri din ultimul timp realizate în limba ucraineană, poeta și traducătoarea Miroslava Metleeva. Cu acest prilej a fost lansat volumul bilingv româno-rus, apărut la editura Bibliotheca din Târgoviște, care include 60 de poeți din Chișinău, Târgoviște și Sankt Petersburg.

Au fost lansate câteva volume care vin să completeze cu noi contribuții eminesciene actuală: *Eminescu* de Tudor Nedelcea, *Con-viețuirea cu Eminescu* de Adrian Dinu Rachieru și *Eminescu în perspectivă universală – reconstituiri și restituiri* de Dumitru Copilu-Copillin.

Volumul lui Tudor Nedelcea adună sintetic toate studiile sale privind ideea și istoria națională (așazisul „naționalism”), „cugetarea sacră”, realsemetismul, destinele românilor de pretutindeni, alte aspecte importante ale publicisticii, din care a pregătit câteva ediții.

Adrian Dinu Rachieru urmărește, într-un discurs polemic scilicet, acțiunile de detractare și minimalizare, de demitizare a personalității și operei

poetului în timpurile noastre „caragializate”.

Culegerea de studii a lui Dumitru Copilu-Copilin se preocupă „atât de prezentarea instrumentelor de evaluare modernă (grila criteriilor universalității, metode matematice – cantitative de „aproximare” a calității-valorilor traducerilor și ecurilor operei eminesciene în peste 80 de limbi, în raport cu valoarea originalului românesc), cât și a celor peste 1000 de lucrări-argument ale autorilor înfrățiți cu Eminescu, cunoscuți traducători și comentatori, români și străini, promotori ai ideii de universalitate” (p. 14-15).

Academicienii Nicolae Dabija și Valeriu Matei, profesorii Nicolae Georgescu, Adrian Dinu Rachieru și Theodor Codreanu au vorbit despre personalitatea, opera critică și activitatea prodigioasă culturală a lui Eugen Simion, cu prilejul împlinirii venerabilei vârste de 80 de ani. S-a subliniat în mod argumentat faptul că Eugen Simion este *o personalitate* cu toate atributele care țin de ea: amplitudine (și completitudine a spiritului), crearea unui model de existență și a unei filozofii de existență, slujirea fidelă a Adevărului, operarea cu sisteme, darul de investigare monografică și de cuprindere a întregului spațiu cultural românesc. Datorăm lui Eugen Simion și o bună conlucrare academică, în special în ce privește *Dicționarul general al literaturii române*, susținerea adevărului științific despre limbă și istorie ș. a.

În deschiderea Congresului, acad. Gheorghe Duca, președintele AȘM, a lansat ideea edificării unui monument al Limbii Române la Chișinău. Consilierul Mihai Șlehtițchi a dat citire mesajului de salut al lui Nicolae Timofti, președintele Republicii Moldova.

Rezoluția Congresului a fixat necesitatea constituirii unei Asociații Internaționale „Mihai Eminescu”, a elaborării unei „Eminesciane antologate”, care să sintetizeze traducerile și ecurile operei poetului.

S-a menționat înaltul nivel științific al Congresului și s-a exprimat încrederea unanimă că opera și personalitatea lui Eminescu sunt un factor-forțe valorice în cadrul proceselor integraționiste care au loc în lume și în Europa.

REZOLUȚIA CELEI DE-A DOUA EDIȚII A CONGRESULUI MONDIAL AL EMINESCOLOGILOR

Participanții la cel de-al doilea Congres Mondial al Eminescologilor, care și-a desfășurat lucrările la Chișinău în zilele de 3-5 septembrie 2013 sub egida Academiei de Științe a Moldovei, Centrului Academic Internațional „Mihai Eminescu” și Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu” din Chișinău au luat în dezbatere modalitățile în care este promovată opera și personalitatea lui Eminescu în diferite arealuri culturale (prin traduceri, studii, cursuri universitare, prelegeri, prezentări în marile dicționare lexicografice).

S-a constatat necesitatea imperioasă de sistematizare a acestora prin realizarea, între altele, a unei „Eminesciane antologate”, în care să se aplice grila criteriilor universalității, metodele matematico-cantitative de „aproximare” a traducerilor și ecurilor operei eminesciene în peste 80 de limbi și în lucrările a peste 1000 de traducători și exegeți.

Au fost lansate și supuse analizei noi studii, traduceri apărute în spaniolă, italiană, rusă, albaneză, ucraineană, turcă și găgăuză.

Participanții la Congres au adus un omagiu colegial academicianului Eugen Simion cu ocazia împlinirii venerabilei vârste de 80 de ani. Cu acest prilej a fost lansat studiul monografic al acad. Mihai Cimpoi *Modelul de existență Eugen Simion*.

S-a vorbit despre necesitatea:

- constituirii unei Societăți internaționale a eminescologilor;
- publicării materialelor Congresului într-o culegere aparte;
- organizării unei noi ediții a Congresului în septembrie 2014 la Chișinău și a unor simpozioane în alte orașe ale lumii.

S-a menționat înaltul nivel științific al Congresului și accentul prioritar pus pe analiza concretă a studiilor și traducerilor apărute în mai multe țări.

S-a manifestat încrederea în rolul deosebit al promovării operei și personalității lui Eminescu în cadrul proceselor integraționiste care au loc în lume.

Rezoluția a fost adoptată unanim în ziua de 4 septembrie 2013, Chișinău